

הגורמים להעברת שאלת א"י לאו"ם – הבהרה

בספרי הלימוד, סיכומי רשת ואתרי בתי ספר ניתן למצוא את הטענה לפיה אחד הגורמים להחלטת הבריטים להעביר את שאלת א"י לאו"ם היא ירידת חשיבותה של תעלת סואץ, לאור ההחלטה על מתן עצמאות להודו.

שימו לב! החל ממועדי תשפ"ד לא נקבל תשובה זו כנכונה, על אף העובדה שהיא מופיעה בחלק מספרי הלימוד.

בפברואר 1947, הבריטים אכן החליטו על עזיבת הודו. אך אין פירושו של דבר שהסיבה לכך היא ירידת חשיבותה של תעלת סואץ. למעשה – ההיפך הוא הנכון! ואנו מביאים כאן את הסימוכין המחקריים, הקובעים כי גם לאחר פינוי הודו, בריטניה ייחסה חשיבות עצומה לתעלת סואץ.

- **התעלה כנתיב הובלת מקורות האנרגיה:** "מקורות הנפט העיקריים של בריטניה היו במפרץ הפרסי, ובריטניה הייתה המשתמשת החשובה ביותר בתעלת סואץ, כנתיב להובלת נפט מן המפרץ לאירופה".¹ מלחמת העולם השנייה העצימה את חשיבותו של הנפט המזרח תיכוני ואת ההכרח לשמור על ערוצים פתוחים של העברתו לבריטניה.
- **לקראת מלחמת עולם שלישית?** המלחמה הקרה החלה כבר בשלהי מלחמת העולם השנייה. הנחת העבודה שרווחה בקרב מנהיגי הגוש המערבי הייתה שמלחמת עולם שלישית עומדת בפתח, הפעם – מול הגוש הסובייטי – קומוניסטי. בנסיבות אלה, המזרח התיכון היה ל"אזור היחיד ממנו יוכלו הבריטים לפתוח במתקפת מנע מיידית, במקרה שיותקפו, וזאת מתוך מטרה לצמצם את משקל המתקפה הסובייטית. הדבר הזה היה חיוני לא רק להגנה מיידית על בריטניה עצמה, אלא גם על נתיבי הים שלה, ועל המשאבים, אשר חבר העמים הבריטי היה תלוי בהם כדי להגן על עצמו".² כלומר "גם כאשר תעלת סואץ לא הייתה נחוצה עוד לצורך תקשורת עם הודו, המשיכו הבסיסים לאורך גדותיה להיות בעלי חשיבות אסטרטגית קריטית בתוכניות המגירה של בעלות הברית, שהביאו בחשבון אפשרות של מלחמת גלובלית עם ברה"מ".³ יתרה מכך – דווקא עזיבת הודו (ובסיסי האוויר שהבריטים החזיקו בה), העצים את חשיבות המזרח התיכון, ובכללו – תעלת סואץ.⁴
- בריטניה שלטה במצרים מאז 1882, והתקיימה בה קהילה בריטית גדולה. הבריטים הכינו תוכנית חרום (שהתגבשה סופית ב-1952) להשתלטות זמנית על קהיר ואלכסנדריה ופינוי

¹ מוטי גולני, **תהיה מלחמה בקיץ...**: ישראל בדרך אל מלחמת סיני, הוצאת מערכות. עמ' 176

² מיכאל יי כהן, **תוכנית המגירה למלחמת עולם שלישית**, **זירת המזרח התיכון**, הוצאת מערכות, עמ' 93 – 94.

³ כהן, עמ' 94.

⁴ כהן, עמ' 96

הבריטים לאזור התעלה כדי להגן על אזרחים אלה, אם ימצאו בסכנה בשל עליית ממשל
עוין לבריטניה.⁵

- באוקטובר 1956, לאחר הלאמת התעלה על ידי נאצר, בריטניה יצאה למלחמה, בשיתוף עם
ישראל וצרפת, בניסיון להחזיר לידיה את השליטה בתעלה. משמע – **גם כמעט עשור אחרי
עצמאות הודו, התעלה הייתה חשובה לבריטניה.**

ועוד טעות נפוצה:

- הטענה לפיה - בריטניה הייתה חייבת לאשרר את כתב המנדט מול האו"ם, לאור החלפת
חבר הלאומים בארגון זה. גם כאן מדובר בטעות שכן, כבר ב-1945, עת נחתמה מגילת
האומות המאוחדות, נכלל בה סעיף 80 בפרק 12, אשר הבהיר כי אין לשנות את מה
שהוסכם עליו בשיטת המנדטים, אלא אם כן נחתמים הסכמי נאמנות חדשים. כלומר – אי
עשייה מבחינת בריטניה היה פשוט משאיר את המצב כפי שהוא והיא כלל לא נדרשה
לאשרר את כתב המנדט.⁶

אם כך – מדוע בכל זאת החליטו הבריטים להעביר את שאלת א"י לאו"ם?

ראשי הצבא הבריטי התריעו בפני ראש ממשלת בריטניה, אטלי, שהשמירה על השליטה במזרח
התיכון חיונית להמשך קיומה של האימפריה. אך לאטלי היה סדר עדיפויות שונה – הוא רצה לקיים
את הרפורמות החברתיות, כלומר להפנות את המשאבים לשיקום בריטניה לאחר המלחמה, וכמי
שהגיע ממפלגת הלייבור, גם ייחס חשיבות רבה יותר להתנגדות האוכלוסיות המקומיות לשליטה
הבריטית.⁷

והשאר – יסופר בספרי ההיסטוריה...

בהצלחה לכולנו

ד"ר אורנה כץ אתר

מפמ"ר היסטוריה

מקור האיור

⁵ גולני, עמ' 176

⁶ - https://en.wikisource.org/wiki/Charter_of_the_United_Nations#Chapter_XII_International_Trusteeship_System

⁷ כהן, עמ' 81.